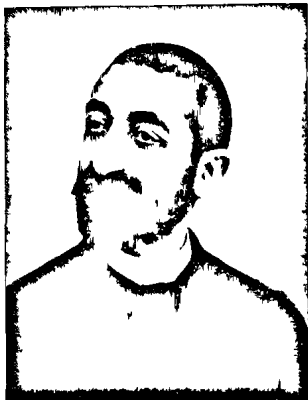

Մ. Փորթուգալեանի ցոյցերն

Դեկտ. 25ին Մարտիրոյ մէջ տեղի ունեցաւ Մ. Փորթուգալեանի գործունէութեան քսանհինգամիայ յորեկանը: Այս տօնախմբութիւնը արժանի վարձատրութիւնն էր բազմավաստակ և ծերունազարդ Յեղափոխական մեծ ռահվիրային, որ ազգային զիտակցութեան զարթնումին ամե-

որուն խմբագրութիւնս ալ հեռագրով մասնակցելու հաճոյքն ունեցաւ: Բայց ամենէն աւելի դրականը և կենսականը մեզ համար, նիւթական ապահովութիւնն է բազմաշխատ յեղափոխական — ուսուցչին, որ հիմնադիրն եղաւ Արմենիային և Արմէնական ազգայնական բնոյթ ունեցող շարժումին:

«Հայ-Կանք»

Մ. Փորթուգալեան

Գ Ր Ա Խ Օ Ս Ա Կ Ա Ն Ք

Լեւոն Լեւոնի «Իմ էսքիզներից» Պատանի գրադարան, 10 կոպ. էջ 47

Նորավէպերու հաւաքածոյ մը՝ որուն առաջին էջին վրայ Ա. Ահարոնեանի և Աւետիս Խահակեանի անունները դրոշմուած կը գտնենք: Հեղինակը անոնց հայրենակից մ'է, անոնց դասիններուն տնւէացող: Փառքի ամէն հեռանկար ազնիւ հոգի մը կը ներկայացնէ, և ուրախ պիտի ըլլանք եթէ յաջողութիւնը համապատասխան ըլլայ եռանդին՝ որով հեղինակը գրականութեան ասպարէզը կ'իջնէ:

Նէն մեծ ազդակներէն մին եղաւ և առանց ընկրկելու ո և է դժուարութեան առջև զոհեց ամէն բան: Հայ ցեղին ազատագրութեան իբր դրօշակակիր՝ ինքզինքն ենթարկելով բոլոր ժամանակներու մէջ նոր խօսք, նոր գաղափար քարոզող բոլոր առաքեալներու կրած զրկանքներուն:

Փորթուգալեան հայ հրապարակագրութեան ամենէն անբասիր դէմքերէն մէկն է, պէտք է հայ ժողովուրդը զայն վարձատրէ իր վերջին տարիներուն, որ քանի մը սերունդներու դաստիարակն եղած է մի և նոյն տոնն:

Սրտապնդիչ էր ամէն կողմէ եղած արտայայտութիւնը իր յորեկանին առթիւ,

Ներկայ նորավէպերը՝ ինչպէս հեղինակը իրաւամբ անուանած է անոնք՝ ուրուագիծեր են: Մեծ նկարի մը ո՛չ յղացումն ունին և ո՛չ գոյները, այլ կեանքի ճամբու սպաւորութիւնները կը պատկերացնեն մի քանի երազ բայց ուժեղ գիծերով: Նորավէպը գրական ամենէն դիւրին ճիւղերէն է: Մտածում մը, ինքնակենսագրական դիպում մը՝ բաւական են անոր նիւթ կազմելու, եթէ հեղինակը հաճոյապէս պատմելու ձիրքն ունի: Այս շորս նորավէպերուն մէջ՝ լաւագոյնն է «գեղեցկին տենչողը»: Տեսարանը՝ առանց որոշակի նշանակուած ըլլալու ժընէլի մէջ է, և ուսանողական տպաւորութիւն մը կը պատկերացնէ: Ուսանողը գեղեցիկը կը փնտռէ, բայց կը զգայ որ դատապարտուած է ա-

նիկա յաւիտեանս որոնելու. կ'անցնի վրտակի առջեւն, վերջալոյսներու քղանցքը կը կոխէ, թռչուններով կը հմայուի վայրկեան մը, բայց կը զգայ որ այս ամէնը չի՛ հմարապատասխաներ իր գեղեցիկ տենչին. թերեւս սիրոյ մէջ է ան. բայց զայն ունենալէ յետոյ՝ ուսանողը դարձեալ ճամբայն կ'ենէ... գեղեցիկը փնտռելու Պատկերը լաւ կը զգացնէ մարդկային սրտի անհանդարտ պահանջկոտութիւնը, և փափազներու դժգոհութիւնը ամէն իրականութենէ. Պ. Լեոնի հոգեկան վիճակը մը կը ներկայացնէ, առանց լուծում տալու. իր ուսանողը դեռ կը ճամբորդէ՝ գեղեցիկը փնտռելու. ասղթենը որ հասնի անոր և իր գիւտը աւետէ:

« Հայր » պատմութեան մէջ ո'չինչ մասնաւորապէս գրաւիչ, բայց եթէ « Ժպիտը որով մեռեալները... ծաղրում են... աշխարհը »: Մենամարտը՝ ուսանողական պանսիոնի յիշողութիւն՝ անհամբերութեան կը զբոսէ ո՛ր և իմաստի սպասող ընթերցողը: Երծաղը, որ ծաղրանկարի չափազանցութեան կը յանգի, վերջնական մը տածում ունենալով իրեն իր գեղարուեստական արտայայտութիւնը՝ և նորոյթի հեզանքը՝ հաճոյքով կը կարդացուի:

Ընդհանուր կերպով՝ զբոսկը զուարթ ժամանց մ'է. ինքնակենսագրական նկարագիրը՝ կենդանութիւն կու տայ պատմութեանը, և « Գեղեցիկն տենչող »-ին մէջ ունինք նոյն իսկ հոգեբանական փորձ մը: Բայց անշուշտ հեղինակին փառասիրութիւնը կանգ պիտի չառնու այս գրական դիրքին ասպարէզին մէջ. Փափագելի է որ նիւթը աւելի բարձր ըլլայ՝ ներկայացնելով հոգեկան աւելի կարեւոր, հետաքրքիր երևոյթներ, նկարչական շրջապատը աւելի նոր ըլլայ քան Ռոնի գետախառնուրդը կամ Սալէվի բարձունքը և կամ, ինչ որ չարագոյն է, պանսիոն մը՝ Համալսարանի մօտ. արեւիկան՝ հայկական միջավայր մը՝ աւելի համարձակութեամբ և աւելի որոշ գոյներով նկարագրուած՝ առիթ պիտի տայ հեղինակին նոր պատկերներ տալու, վերջապէս ոճին մէջ ա-

ւելի նուազ պիտի գտնենք կրկնութիւններ:

Կը մաղթենք խոստումնալից հեղինակին փութով ճանչնալ իր անհատականութիւնը և քանդակել իր դէմքը այնպէս՝ որ օր մ'արժանի ըլլայ իր արդէն համբաւոր հայրենակիցներու գէմքերուն քով գետեղուելու:

Հ. Կ. ՏԵՐ-ՍԱՀԱԿԱՆ

ԳԻՏՆԱԿԱՆ ԱՅ ՄԻԱՄՏՈՒԹԻՒՆՔ

« Եթէ դիպուածով, արեւհարութեամբ կամ ուրիշ խանգարմամբ մը այն տեղոյն, զոր Պուլվէր գեղեցիկ ալլաբանութեամբ մը « Մ'տածոքեան պալատը » կ'անուանէ, ես՝ գէթ անգամ մը իմ անձնական յատկութեանցս համեստ դատաւորն ըլլալի, այնքան որ համոզուէի թէ խիստ քիչ բան կը հասկնամ, կամ ոչինչ չեմ հասկնար արուեստի գործերէ. և այսպէս՝ ինքզինքս հասուն համարելով այն աստիճան անդիտակցութեան՝ որ մեր պաշտօնական անձանց բնադրոյնն է, ես ալ թեթեւ գլխով մը սկսէի գեղարուեստի գիրք մը գրել, կարծեմ որ այս գործին — (ապահով եղէք որ ասոր վրայ դեռ և ոչ իսկ մտածեմ) — ամենասիրուն գլուխը պիտի նուիրուած ըլլար Արուեստագիտական քննադատութեան »:

— Այսպիսի յառաջաբանէ մը վերջ Riccardo Nobili վենետիկ L'Adriatico օրաթերթին մէջ կը սկսի մի քանի վաւերական յիշատակութիւններով ցուցնել թէ ինչպէս և իր խաբուին յաճախ ամենէն աւելի հմուտ կարծուած գիտնականը մը երբ գեղարուեստի գործ մը կամ հնութիւն մը դատել ուզեն: —

Ահաւասիկ սիրուն օրինակ մը. կը վերաբերի Weiss հնախօսին որ ծնած է 1779 և մեռած 1866ին, մատենադարանապետ Պլանստնի, և անդամ՝ անտարակոյ՝ հարիւր ճեմարաններու, առանց ի բաց առնելու նաև հնախօսութեան հոգեկաւոր ակումբը, l'Académie des Inscriptions.